др Жељко Драгић

КОРЕНИ И КРИЛА

Јеврејски официри Краљевине Југославије у немачком заробљеништву

Офлаг VI Ц Оснабрик 1941–1945

Уредник
Зоран Колунџија

Издавање књиге подржали су:
Јеврејска културна и хуманитарна фондација „Сабитај Буки Финци” и
Амбасада Израела

The publication of the book was supported by:
Jewish Cultural and Humanitarian Foundation “Sabitaj Buki Finci” and
the Embassy of Israel

:ידי לע הכמתנ רואל רפסה תאצוה
“יצניפ יקוב יאתבש„ ירטינמוה עויסלו תוברתל תידוהיה ןרקה
־ו
לארשי תורירגש

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, мај 2026.

Ниједан део ове књиге не може се користити нити репродуковати у било ком
облику без писане сагласности издавача. Сва права задржана.

др Жељко Драгић

Корени и крила

Јеврејски официри Краљевине Југославије
у немачком заробљеништву

Офлаг VI Ц Оснабрик 1941–1945

Roots and Wings

Jewish Officers of the Kingdom of Yugoslavia
in German Captivity

Oflag VI C Osnabrück 1941–1945

Dr. Željko Dragić

שורשים וכנפיים

קצינים יהודים של ממלכת יוגוסלביה בשבי הגרמני

אופלאג VI C אוסנבריק 1941–1945

מחבר: ד״ר ז׳ליקו דראגיץ

ПРОМЕТЕЈ • PROMETEJ

Садржај
Contents
תוכן

Увод..... 7

Једна разгледница, 649 имена и хиљаде судбина..... 11

Јеврејски официри у Краљевини Југославији..... 15

Априлски рат 1941. године..... 19

ОФЛАГ VI Ц ОСНАБРИК 23

Верност краљу и отаџбини 29

Писма из заробљеништва – зашто је сећање данас одговорност..... 33

Од логорашког рабина до представника Светског јеврејског конгреса..... 47

Леон Лебл – живот, страдање и сећање које не сме да избледи 65

Рафаело Блам – човек који је музиком победио тишину рата..... 75

Станислав Винавер – реч слободе иза жица..... 81

Александар Нећак – чувар породичног сећања..... 93

МОША МЕВОРАХ - Уметник иза бодљикаве жице 101

Introduction..... 7

One Postcard, 649 Names and Thousands of Destinies..... 11

Jewish Officers in the Kingdom of Yugoslavia 15

The April War of 1941 19

OFLAG VI C OSNABRÜCK..... 23

Loyalty to the King and the Homeland 29

Letters from Captivity – Why Remembrance Is a Responsibility Today..... 33

From a camp rabbi to a representative of the Jewish World Congress:..... 47

Leon Lebl – A Life, Suffering, and a Memory That Must Never Fade..... 65

Rafaelo Blam – The Man Who Defeated the Silence of War Through Music..... 75

Stanislav Vinaver – A Voice of Freedom Behind Barbed Wire..... 81

מבוא..... 7

גלויה אחת, 649 שמות ואלפי גורלות..... 11

הקצינים היהודים בממלכת יוגוסלביה..... 15

מלחמת אפריל 1941..... 19

אופלאג VI C אוסנבריק..... 23

נאמנות למלך ולמולדת..... 29

מכתבים מן השבי – מדוע הזיכרון הוא אחריות בימינו 33

מרב במחנה השבויים לנציג הקונגרס היהודי העולמי..... 47

לאון לבל – חיים, סבל וזיכרון שאסור שידעך..... 65

רפאלו בלאם – האיש שניצח את דממת המלחמה באמצעות המוזיקה 75

סטניסלב וינאבר – קול החירות מאחורי גדרות התיל 81

אלכסנדר נצ'אק – שומר זיכרון משפחתו .. 93

האמן מאחורי גדרות התיל..... 101

אויגן ז'ניה קוזינסקי – האיש ששתיקתו הצילה את חברי 111

יצחק – פובה אוזמו: השתיקה שדיברה .. 115

Еуген Жења Козински –
човек који је својом тишином
спасао другове 111

Исак – Пуба Озмо: тишина
која је говорила 115

ПОСЛЕДЊА РЕЧ ПРИПАДА
МИРЈАНИ БОЖОВИЋ 125

Лица сећања 143

ИМЕНА ИЗА ИСТОРИЈЕ 151

Млади као чувари сећања 155

Изложба 159

Закључак 163

О аутору - Др Жељко Драгић 167

Aleksandar Nećak – Guardian of
Family Memory 93

MOSHA MEVORAH -
The Artist Behind Barbed Wire 101

Eugen Ženja Kozinski –
The Man Whose Silence Saved
His Comrades 111

Isak – Puba Ozmo: The Silence
That Spoke 115

THE LAST WORD BELONGS
TO MIRJANA BOŽOVIĆ 125

Faces of Remembrance 143

NAMES BEHIND HISTORY 151

Young People as Guardians
of Memory 155

Exhibition 159

Conclusion 163

About the author -
Dr. Željko Dragić 167

המילה האחרונה
'שייכת למיריאנה בוז'וביץ 125

פני הזיכרון 143

שמות מאחורי ההיסטוריה 151

צעירים כשומרי הזיכרון 155

תֵּעָרוּכָה 159

סיכום 163

ד"ר ז'לקו דראגיץ'- אודות המחבר 167

Увод

Introduction

מבוא

Док пишем ове редове, налазим се у Чикагу, хиљадама километара далеко од Оснабрика. Седим у дому породице чији је отац током Другог светског рата био заробљеник немачког логора Офлаг VI Ц Оснабрик. На столу испред мене налазе се пожутеле фотографије, писма, разгледнице и документи које је ова породица пажљиво чувала више од осам деценија.

Тада схватам да ова књига није настала само у архивима.

Она је настала у домовима људи.

У дугим разговорима са синовима, кћерима, унуцима и праунуцима југословенских краљевских официра.

За кухињским столовима на којима су се први пут после много година поново отварале старе кутије са писмима, фотографијама и успоменама.

Пре више година нисам ни слутио да ће једна стара логорска

As I write these lines, I am in Chicago, thousands of kilometres away from Osnabrück. I am sitting in the home of a family whose father was held as a prisoner of war in the German officers' camp Oflag VI C Osnabrück during the Second World War. Spread out before me on the table are faded photographs, letters, postcards and documents that this family has carefully preserved for more than eight decades.

At that moment, I realize that this book was not created in archives alone.

It was born in people's homes.

In long conversations with the sons, daughters, grandchildren and great-grandchildren of Royal Yugoslav officers.

Around kitchen tables where old boxes filled with letters, photographs and memories were opened for the first time in many years.

Years ago, I could never have imagined that a single prison camp postcard would change the

משפחה שאביה היה שבוי מלחמה במחנה הקצינים הגרמני אופלאג VI C אוסנבריק במהלך מלחמת העולם השנייה. על השולחן שלפניי מונחים תצלומים ישנים, מכתבים, גלויות ומסמכים שהמשפחה שמרה בקפידה במשך יותר משמונים שנה.
באותו רגע אני מבין שהספר הזה לא נולד רק בארכיונים.

הוא נולד בבתיהם של אנשים.

בשיחות ארוכות עם בניהם, בנותיהם, נכדיהם וניניהם של הקצינים המלכותיים של יוגוסלביה.

סביב שולחנות מטבח, כאשר קופסאות ישנות ובהן מכתבים, תצלומים וזיכרונות נפתחו לראשונה לאחר עשרות שנים.

לפני שנים לא העליתי בדעתי שגלויה אחת ממחנה שבויים תשנה את מהלך חיי ואת מחקרי. כאשר חיפשתי מידע על אדם אחד, נחשף לפניי עולם שלם של גורלות שכמעט נשכחו. כל שם הוביל לשם נוסף, כל משפחה פתחה

разгледница променити ток мог живота и мог истраживања. Тражећи податке о једном човеку, отворио се читав свет готово заборављених судбина. Једно име водило је другом, једна породица другој, а сваки нови сусрет откривао је део историје који до тада није био испричан.

Као историчар, годинама сам истраживао архивску грађу у Србији, Немачкој и другим земљама. Али најврегнији извори нису се налазили само у архивима. Налазили су се у породичним домовима, у албумима, ковертама и фиокама које деценијама нико није отворио.

Током овог истраживања имао сам част да упознам потомке југословенских краљевских официра у Србији, Немачкој, Израелу, Канади и Сједињеним Америчким Државама. Оно што је почело као научно истраживање временом је прерасло у искрена пријатељства. Многе породице поверили су ми своје најдрагоценије успомене писма, фотографије, цртеже и документа која до сада никада нису била објављена.

Ова књига није само историја једног логора.

Она је прича о људима.

О официрима који су положили заклетву својој отаџбини.

О Јеврејима који су били одани грађани Краљевине Југославије.

course of my life and my research. While searching for information about one man, an entire world of almost forgotten destinies gradually unfolded before me. One name led to another, one family to the next, and every new encounter revealed another chapter of history that had never been fully told.

As a historian, I have spent years researching archives in Serbia, Germany and many other countries. Yet I soon discovered that the most valuable sources were not found only in archives. They were preserved in family homes, in photo albums, envelopes and drawers that had remained unopened for decades.

Throughout this research I have had the privilege of meeting the descendants of Royal Yugoslav officers in Serbia, Germany, Israel, Canada and the United States. What began as historical research gradually developed into genuine friendships. Many families entrusted me with their most precious memories—letters, photographs, drawings and documents that, until now, had never been published.

This book is not simply the history of a prisoner-of-war camp.

It is the story of people.

Of officers who swore an oath to their homeland.

Of Jews who were loyal citizens of the Kingdom of Yugoslavia.

Of families who preserved the memory of their loved ones for generations.

דלת למשפחה אחרת, וכל מפגש חשף פרק נוסף בהיסטוריה שמעולם לא סופר במלואו.

כהיסטוריון הקדשתי שנים למחקר בארכיונים בסרביה, בגרמניה ובמדינות נוספות. אולם עד מהרה הבנתי שהמקורות היקרים ביותר לא נמצאו רק בארכיונים. הם נשמרו בבתים פרטיים, באלבומים משפחתיים, במעטפות ובמגירות שלא נפתחו במשך עשרות שנים.

במהלך המחקר הייתה לי הזכות להכיר את צאצאיהם של הקצינים המלכותיים של יוגוסלביה בסרביה, בגרמניה, בישראל, בקנדה ובארצות הברית. מה שהחל כמחקר היסטורי הפך בהדרגה לידידות אמיצה. משפחות רבות הפקידו בידיי את היקר להן מכל – מכתבים, תצלומים, רישומים ומסמכים שמעולם לא פורסמו.

ספר זה איננו רק ההיסטוריה של מחנה שבויים.
זהו סיפורם של בני אדם.

של קצינים שנשבעו אמונים למולדתם.

של יהודים שהיו אזרחים נאמנים של ממלכת יוגוסלביה.

ושל משפחות ששמרו את זכר יקיריהן לאורך דורות.

אך זהו גם סיפור על ההווה.

בשנים האחרונות הגיעו לאוסנבריק מאות צעירים מסרביה, מגרמניה וממדינות נוספות שקמו לאחר התפרקות יוגוסלביה. יחד ביקרנו באתרי זיכרון, טיפחנו בתי

О породицама које су деценијама чувале успомену на своје најмилије.

Истовремено, ово је и прича о садашњости.

Последњих година стотине младих из Србије, Немачке и других земаља некадашње Југославије долазиле су у Оснабрик. Заједно смо обилазили места страдања, уређивали војничка гробља, разговарали о прошлости и учили да се мир и слобода не смеју узимати здраво за готово. Управо ти сусрети показују да култура сећања није окренута само прошлости. Она је мост ка будућности.

Ово није књига написана да би се отворила старе поделе.

Напротив.

Она је написана да би повезала људе.

Да би породицама вратила имена њихових очева и дедова.

Да би младима показала колико је важно чувати истину.

И да би историја, после толико деценија, коначно добила лица људи који су је живели.

Ако ова књига помогне да бар једна породица пронађе део своје прошлости или да један млади човек пожели да сазна више о овом делу историје, онда је њена сврха испуњена.

др Жељко Драгић
Чикаго, лето 2026.

At the same time, this is also a story about the present.

Over the past years, hundreds of young people from Serbia, Germany and the successor states of former Yugoslavia have come to Osnabrück. Together we have visited places of remembrance, cared for military cemeteries, held commemorative ceremonies and spoken about the past. These encounters remind us that peace, freedom and human dignity should never be taken for granted. They also demonstrate that remembrance is not only about preserving the past—it is about building the future.

This book was not written to reopen old divisions.

On the contrary.

It was written to bring people together.

To restore names and faces to fathers and grandfathers.

To encourage younger generations to understand the importance of historical truth.

And to ensure that, after so many decades, history once again speaks through the lives of the people who experienced it.

If this book helps even one family rediscover a part of its past, or inspires one young person to learn more about this chapter of history, then it will have fulfilled its purpose.

Dr. Željko Dragić
Chicago, Summer 2026

קברות צבאיים, קיימנו טקסי זיכרון ושוחחנו על העבר. המפגשים הללו מזכירים לנו ששלום, חירות וכבוד האדם אינם מובנים מאליהם. הם גם מלמדים שתרבות הזיכרון איננה עוסקת רק בעבר – היא בונה גשר אל העתיד.

ספר זה לא נכתב כדי לפתוח מחדש מחלוקות ישנות.

להפך.

הוא נכתב כדי לקרב בין בני אדם.

כדי להשיב שמות ופנים לאבות ולסבים.

כדי לעודד את הדור הצעיר להכיר את האמת ההיסטורית.

וכדי שלאחר עשרות שנים תוכל ההיסטוריה שוב לספר את סיפורם של האנשים שחיו אותה.

אם ספר זה יסייע ולו למשפחה אחת לגלות מחדש חלק מעברה, או יעורר צעיר אחד ללמוד יותר על פרק זה בהיסטוריה, הרי שהוא השיג את ייעודו.

ד״ר ז׳ליקו דראגיץ׳

Једна разгледница, 649 имена и хиљаде судбина

One Postcard, 649 Names and Thousands of Destinies

גלויה אחת, 649 שמות ואלפי גורלות

Април 1941. године.

Краљевина Југославија више није постојала.

За само једанаест дана нестала је држава у коју су хиљаде официра положиле заклетву. Војска је поражена, јединице су се распале, а путевима окупиране земље кретале су се бескрајне колоне заробљених војника и официра. Нико од њих није знао куда их воде. Нико није знао колико ће дуго трајати њихово заробљеништво. Још мање су могли да замисле да ће многи своје породице поново видети тек четири године касније ако их уопште буду затекли у животу.

У џеповима њихових униформи налазило се тек понеко породично писмо, фотографија супруге или деце, понека војна исправа и неколико личних успомена. Све што су годинама градили остало је иза њих. Испред њих били су дуги маршеви, препуни

April 1941.

The Kingdom of Yugoslavia no longer existed.

In only eleven days, the state to which thousands of officers had sworn their loyalty had collapsed. The army was defeated, military units disintegrated, and endless columns of captured soldiers and officers marched along the roads of the occupied country. None of them knew where they were being taken. None knew how long their captivity would last. Even fewer could imagine that many would not see their families again for four long years—or that some would return only to discover that their loved ones were no longer alive.

In the pockets of their uniforms they carried little more than a family photograph, a letter from home, military documents, or a few personal belongings. Everything they had built throughout their lives remained behind them. Ahead lay

אפריל 1941.
ממלכת יוגוסלביה חדלה להתקיים.

בתוך אחד־עשר ימים בלבד קרסה המדינה שאליה נשבעו אלפי קצינים אמונים. הצבא הובס, היחידות התפרקו, ושיירות ארוכות של חיילים וקצינים שבויים צעדו בדרכי הארץ הכבושה. איש מהם לא ידע לאן מובילים אותו. איש לא ידע כמה זמן יימשך השבי. ועוד פחות מכך יכלו להעלות על דעתם שרבים מהם לא יראו את משפחותיהם במשך ארבע שנים ארוכות — וחלקם ישובו רק כדי לגלות שיקיריהם כבר אינם בין החיים.

בכיסי מדיהם נשאו תצלום משפחתי, מכתב מהבית, מסמכים צבאיים וכמה חפצים אישיים. כל מה שבנו במהלך חייהם נשאר מאחור. לפניהם עמדו מסעות ארוכים, קרונות רכבת צפופים, אי־ודאות ומחנות שבויים גרמניים.

בשבועות הראשונים לאחר נפילתם בשבי הועברו קצינים רבים למחנות מעבר זמניים. אחד המרכזיים שבהם היה נירנברג־לאנגוואסר, שבו נרשמו אלפי

теретни вагони, неизвесност и немачки логори за ратне заробљенике.

После првих дана заробљеништва многи су одведени у привремене логоре, међу којима је један од најзначајнијих био Нирнберг–Лангвасер. Одатле су, током 1941. године, распоређивани у официрске логоре широм Немачке. За велики број југословенских краљевских официра коначно одредиште постао је Офлаг VI Ц Оснабрик.

Тек након неколико недеља, а понекад и месеци, добили су могућност да својим породицама пошаљу прво кратко обавештење.

То није било обично писмо.

Била је то логорска разгледница.

На њој није било места за дуге приче.

Сваку реч читала је немачка цензура.

Свако слово морало је бити пажљиво одабрано.

Ипак, за породице које су чекале код куће, та разгледница значила је све.

Значила је да је син жив.

Да је супруг жив.

Да је отац жив.

Једна таква разгледница, исписана руком југословенског краљевског официра, осам деценија касније постала је почетак овог истраживања.

long marches, overcrowded freight trains, uncertainty, and German prisoner-of-war camps.

During the first weeks after their capture, many officers were transferred to temporary transit camps. One of the most important was Nuremberg-Langwasser, where thousands of Yugoslav prisoners were registered before being assigned to officers' camps throughout Germany. During the summer and autumn of 1941, many Royal Yugoslav officers were transferred to Oflag VI C Osnabrück, which would become their home in captivity for much of the war.

Only after weeks—or sometimes months—were they allowed to send their first message home.

It was not an ordinary letter.

It was a prisoner-of-war postcard.

There was no room for long stories.

Every word passed through German military censorship.

Every sentence had to be chosen with great care.

Yet for the families waiting at home, that postcard meant everything.

It meant that a son was alive.

That a husband was alive.

That a father was alive.

One such postcard, written by the hand of a Royal Yugoslav officer, became—more than eighty years later—the starting point of this research.

שבויים יוגוסלבים לפני שנשלחו למחנות קצינים ברחבי גרמניה. במהלך קיץ וסתיו 1941 הועברו רבים מהם אל אופלאג VI C אוסנבריק, שהפך לביתם הכפוי במשך רוב שנות המלחמה.

רק לאחר שבועות, ולעיתים אף חודשים, הורשו לשלוח את ההודעה הראשונה למשפחותיהם.

זו לא הייתה איגרת רגילה.

זו הייתה גלויה ממחנה שבויים.

לא היה בה מקום לסיפורים ארוכים.

כל מילה נבדקה על ידי הצנזורה הצבאית הגרמנית.

כל משפט נבחר בזהירות רבה.

אך עבור המשפחות שהמתינו בבית, הגלויה הזאת הייתה הכול.

היא בישרה שהבן חי.

שהבעל חי.

שהאב חי.

גלויה אחת כזאת, שנכתבה בידי קצין מן הצבא המלכותי של יוגוסלביה, הפכה יותר משמונים שנה לאחר מכן לנקודת הפתיחה של מחקר זה.

היא הובילה אותי משם אחד לשם אחר.

ממשפחה אחת לאחרת.

מאוסנבריק לבלגרד.

Она ме је водила од једног имена до другог.

Од једне породице до друге.

Од Оснабрика до Београда.

Од Новог Сада до Јерусалима.

Од Милвокија до Чикага.

И постепено открила причу која је деценијама остајала сакривена у архивима и породичним сећањима.

До данас је, захваљујући архивској грађи и сарадњи са потомцима широм света, идентификовано 649 јеврејских официра, подофицира и војних службеника Краљевине Југославије који су били повезани са немачким логорима за ратне заробљенике, а посебно са Офлагом VI Ц Оснабрик.

Али ова књига није настала да би представила број.

Она је написана да би сваком од тих људи вратила име.

И свакој породици вратила део њене историје.

It led me from one name to another.

From one family to the next.

From Osnabrück to Belgrade.

From Novi Sad to Jerusalem.

From Milwaukee to Chicago.

Gradually, it revealed a story that had remained hidden for decades in archives and family memories.

Today, thanks to archival research and the cooperation of descendants across the world, 649 Jewish officers, non-commissioned officers and military officials of the Kingdom of Yugoslavia connected with German prisoner-of-war camps—especially Oflag VI C Osnabrück—have been identified.

But this book was never written to present a number.

It was written to restore a name to every one of those men.

And to return a part of history to every family.

מנובי סאד לירושלים.

ממילווקי לשיקגו.

בהדרגה היא חשפה סיפור שנשמר במשך עשרות שנים בארכיונים ובזיכרונות המשפחתיים.

עד היום זוהו, בזכות מחקר ארכיוני ושיתוף הפעולה של צאצאים ברחבי העולם, 649 קצינים, נגדים ובעלי תפקידים צבאיים יהודים של ממלכת יוגוסלביה, שהיו קשורים למחנות השבויים הגרמניים, ובמיוחד לאופלאג VI C אוסנבריק.

אך הספר הזה לא נכתב כדי להציג מספר.

הוא נכתב כדי להשיב שם לכל אחד מן האנשים הללו.

Ратни заробљеници у логору.

Prisoners of war in a camp.

שבויי מלחמה במחנה.

Јеврејски официри у Краљевини Југославији
Између отаџбине, војничке части и идентитета

Jewish Officers in the Kingdom of Yugoslavia
Between Homeland, Military Honour and Identity

הקצינים היהודים בממלכת יוגוסלביה
בין המולדת, הכבוד הצבאי והזהות

Пре него што су постали ратни заробљеници, пре него што су носили логорске бројеве и слали кратке разгледнице својим породицама, били су официри Краљевске југословенске војске.

Били су лекари, адвокати, професори, инжењери, архитекте, уметници и рабини. Многи су завршили најугледније европске универзитете у Београду, Загребу, Бечу, Прагу, Паризу или Берлину. Војну службу нису доживљавали само као професију, већ као част и дужност према држави којој су припадали.

Јеврејска заједница у Краљевини Србији, а потом и у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевини Југославији, била је један од најбоље интегрисаних делова друштва. Њени припадници били су активни у привреди, науци, култури, медицини и јавном животу. Истовремено, велики број њих служио је

Before they became prisoners of war, before they were assigned camp numbers and sent brief postcards to their families, they were officers of the Royal Yugoslav Army.

They were physicians, lawyers, professors, engineers, architects, artists and rabbis. Many had graduated from some of Europe's most respected universities in Belgrade, Zagreb, Vienna, Prague, Paris and Berlin. For them, military service was far more than a profession. It was a matter of honour, responsibility and loyalty to the state they served.

The Jewish community in the Kingdom of Serbia, and later in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, followed by the Kingdom of Yugoslavia, was among the best integrated communities in the country. Its members made significant contributions to commerce, science, medicine, education, culture and public life. At the same time, many chose a military career, believing

בין המולדת, הכבוד הצבאי והזהות

לפני שהפכו לשבויי מלחמה, לפני שקיבלו מספרי מחנה ושלחו גלויות קצרות למשפחותיהם, הם היו קצינים בצבא המלכותי של יוגוסלביה.

הם היו רופאים, עורכי דין, פרופסורים, מהנדסים, אדריכלים, אמנים ורבנים. רבים מהם למדו באוניברסיטאות היוקרתיות ביותר באירופה – בבלגרד, בזאגרב, בווינה, בפראג, בפריז ובברלין. עבורם, השירות הצבאי היה הרבה יותר ממקצוע. הוא היה ביטוי של כבוד, אחריות ונאמנות למדינה שאותה שירתו.

הקהילה היהודית בממלכת סרביה, ולאחר מכן בממלכת הסרבים, הקרואטים והסלובנים ובממלכת יוגוסלביה, הייתה מן הקהילות המשולבות ביותר בחברה. חבריה תרמו תרומה משמעותית למסחר, למדע, לרפואה, לחינוך, לתרבות ולחיים הציבוריים. רבים מהם בחרו גם בקריירה צבאית מתוך אמונה שהגנת המולדת היא אחת מחובותיו העליונות של האזרח.

у војсци, верујући да је одбрана државе једна од највећих грађанских обавеза.

Многи јеврејски официри већ су као млади људи учествовали у Балканским ратовима и Првом светском рату. Борили су се на Церу, Колубари, Кајмакчалану и Солунском фронту, делећи судбину својих српских сабораца. Неки су били одликовани за храброст, други су били рањени, а многи су изгубили чланове својих породица током рата.

За њих је униформа представљала много више од војне одеће. Она је симболизовала припадност држави, поверење које им је указано и заклетву коју су положили краљу и отаџбини.

Посебно место у њиховом идентитету заузимала је династија Карађорђевић. Под владавином краља Петра I и краља Александра I, Јевреји су уживали грађанску равноправност и слободу вероисповести. Многи су управо зато Краљевину Југославију сматрали својом домовином, а службу у војсци изразом дубоке оданости држави.

Када је 6. априла 1941. године Немачка напала Југославију, ови људи нису стали у одбрану своје земље као припадници једне верске заједнице. Стали су као југословенски официри.

То је важно разумети.

Нацистички режим их је касније посматрао пре свега као Јевреје.

that defending their homeland was one of the highest duties of a citizen.

Many Jewish officers had already served in the Balkan Wars and in the First World War. They fought at Cer, Kolubara, Kajmakčalan and on the Salonika Front alongside their Serbian comrades. Some received decorations for bravery, others were wounded, and many lost members of their families during the wars.

For them, the military uniform represented far more than clothing. It symbolized loyalty to the state, the trust placed in them and the oath they had sworn to the King and to their homeland.

The Karađorđević dynasty occupied a special place in their identity. During the reigns of King Peter I and King Alexander I, Jews enjoyed full civil equality and freedom of religion. For many, the Kingdom of Yugoslavia was not merely the country in which they lived—it was their homeland. Military service was an expression of gratitude, belonging and patriotic commitment.

When Germany invaded Yugoslavia on 6 April 1941, these men did not defend their country as members of a religious community.

They fought as Yugoslav officers.

This distinction is essential.

The Nazi regime later saw them primarily as Jews.

Their homeland had known them as officers.

רבים מן הקצינים היהודים השתתפו כבר במלחמות הבלקן ובמלחמת העולם הראשונה. הם לחמו בקרבות צֶר, קולובארה, קַיימַקְצַ'אלַן ובחזית סלוניקי לצד חבריהם לנשק הסרבים. חלקם עוטרו בעיטורי גבורה, אחרים נפצעו, ורבים איבדו בני משפחה במהלך המלחמות.

עבורם, המדים הצבאיים היו הרבה יותר מבגד.
הם סימלו נאמנות למדינה, את האמון שניתן בהם ואת השבועה שנשבעו למלך ולמולדת.

לשושלת קָרָאגֵ'וֶרגֶ'בִיץ' היה מקום מרכזי בזהותם. בתקופת שלטונם של המלך פטר הראשון והמלך אלכסנדר הראשון נהנו היהודים משוויון זכויות אזרחי ומחופש דת. עבור רבים מהם, ממלכת יוגוסלביה לא הייתה רק המדינה שבה חיו – היא הייתה מולדתם. השירות בצבא היה ביטוי של שייכות, מחויבות ופטריוטיות.

כאשר פלשה גרמניה ליוגוסלביה ב־6 באפריל 1941, אנשים אלה לא יצאו להגן על ארצם כיהודים.

הם לחמו כקצינים יוגוסלבים.
חשוב להבין זאת.

המשטר הנאצי ראה בהם בראש ובראשונה יהודים.

מולדתם הכירה בהם כקצינים.

בפער הזה טמונה אחת הטרגדיות הגדולות של דורם.

Њихова домовина их је познавала као официре.

Управо у томе лежи једна од највећих трагедија њихове генерације.

Док су носили униформу Краљевске југословенске војске, били су део институције која није правила разлику између својих официра по националној или верској припадности. Међутим, после заробљавања нашли су се у систему чија је идеологија почивала на расним законима и антисемитизму.

Ипак, ни у најтежим тренуцима многи нису одустали од својих уверења.

Остали су верни својој заклетви.

Остали су верни својој части.

И остали су верни вредностима које су их обликовале много пре него што су се иза њих затворила врата немачких логора.

Њихове животне приче показују да идентитет никада није био једноставан. Били су Јевреји по вери и пореклу, Југословени по држављанству, официри по позиву и људи који су, у најтежим временима, настојали да остану верни свом достојанству.

Управо зато њихове судбине представљају не само важан део јеврејске историје, већ и нераскидиви део историје Краљевине Југославије.

Within that contrast lies one of the greatest tragedies of their generation.

While serving in the Royal Yugoslav Army, they belonged to an institution that, in principle, did not distinguish its officers by religion or ethnicity. After their capture, however, they became part of a system founded upon racial ideology and antisemitism.

Yet even during the darkest years of captivity, many never abandoned the values that had shaped their lives.

They remained faithful to their oath.

Faithful to their honour.

Faithful to the ideals in which they had believed long before the gates of the German prisoner-of-war camps closed behind them.

Their lives remind us that identity is rarely simple.

They were Jews by faith and heritage.

Yugoslavs by citizenship.

Officers by profession.

And, above all, human beings who sought to preserve their dignity in one of history's darkest chapters.

For this reason, their stories are not only an important part of Jewish history, but also an inseparable part of the history of the Kingdom of Yugoslavia.

בזמן ששירתו בצבא המלכותי של יוגוסלביה הם השתייכו למוסד שלא הבחין, בעיקרו, בין קציניו על בסיס דת או מוצא. אולם לאחר שנפלו בשבי, הם מצאו את עצמם במערכת שנשענה על אידאולוגיה גזענית ואנטישמית.

למרות הכול, גם בשנות השבי הקשות ביותר, רבים מהם לא ויתרו על הערכים שעיצבו את חייהם.

הם נשארו נאמנים לשבועתם.

נאמנים לכבודם.

ונאמנים לעקרונות שבהם האמינו עוד לפני שנסגרו מאחוריהם שערי מחנות השבויים הגרמניים.

סיפור חייהם מלמד אותנו שזהות איננה דבר פשוט.

הם היו יהודים על פי דתם ומורשתם.

יוגוסלבים על פי אזרחותם.

קצינים על פי שליחותם.

ומעל הכול – בני אדם שביקשו לשמור על כבודם גם באחת התקופות האפלות ביותר בהיסטוריה.

לכן סיפוריהם אינם רק חלק חשוב מן ההיסטוריה היהודית.

הם גם חלק בלתי נפרד מן ההיסטוריה של ממלכת יוגוסלביה.

Ратни заробљеници у логору.

Prisoners of war in a camp.

שבויי מלחמה במחנה.

Априлски рат 1941. године

Слом једне државе и почетак заробљеништва

The April War of 1941

The Collapse of a State and the Beginning of Captivity

מלחמת אפריל 1941

קריסתה של מדינה ותחילתו של השבי

У историји сваког народа постоје догађаји који у само неколико дана промене судбину читавих генерација. За Краљевину Југославију такав тренутак био је април 1941. године.

У зору 6. априла, без формалне објаве рата, Немачко ратно ваздухопловство започело је масовно бомбардовање Београда. За неколико сати престоница је претворена у рушевине. Уништени су домови, болнице, школе, железничке станице и државне институције. У пламену је нестала и Народна библиотека Србије, заједно са хиљадама рукописа и непроцењивих сведочанстава српске културне баштине.

Истовремено су немачке, италијанске, мађарске и бугарске јединице започеле напад на Краљевину Југославију са више праваца. Земља се нашла под ударом далеко надмоћнијег противника, чији је војни план био заснован

Throughout history, there have been moments that changed the destiny of entire nations within only a few days. For the Kingdom of Yugoslavia, that moment came in April 1941.

At dawn on 6 April 1941, without a formal declaration of war, the German Luftwaffe launched a devastating aerial attack on Belgrade. Within hours, the Yugoslav capital was engulfed in flames. Homes, hospitals, schools, railway stations and government buildings were destroyed. Among the greatest cultural losses was the destruction of the National Library of Serbia, where thousands of priceless manuscripts and historical documents disappeared forever.

At the same time, German, Italian, Hungarian and Bulgarian forces invaded the Kingdom of Yugoslavia from several directions. The country faced an enemy whose military superiority was overwhelming. The

בהיסטוריה של כל אומה ישנם רגעים המשנים את גורלן של דורות שלמים בתוך ימים ספורים בלבד. עבור ממלכת יוגוסלביה, רגע כזה הגיע באפריל 1941.

עם שחר 6 באפריל 1941, ללא הכרזת מלחמה רשמית, פתחה הלופטוואפה הגרמנית בהפצצה הרסנית על בלגרד. בתוך שעות ספורות עלתה בירת יוגוסלביה בלהבות. בתים, בתי חולים, בתי ספר, תחנות רכבת ומוסדות ממשל נהרסו. בין האבדות התרבותיות הכבדות ביותר הייתה השמדתה של הספרייה הלאומית של סרביה, שבה אבדו לעד אלפי כתבי יד ומסמכים היסטוריים יקרי ערך.

באותו זמן פלשו כוחות גרמניה, איטליה, הונגריה ובולגריה לממלכת יוגוסלביה מכמה חזיתות. המדינה ניצבה מול אויב בעל עליונות צבאית מוחלטת. האסטרטגיה של מדינות הציר התבססה על מהירות, הפתעה ועליונות אווירית מוחלטת.

הצבא המלכותי של יוגוסלביה ניסה לארגן התנגדות, אך התמודד עם קשיים עצומים. גיוס חלקי, ציוד מיושן, בעיות

на брзини, изненађењу и потпуној ваздушној надмоћи.

Краљевска југословенска војска покушала је да организује отпор, али је била суочена са бројним тешкоћама. Непотпуна мобилизација, недовољна савремена опрема, проблеми у командовању и политичке поделе додатно су ослабили њену способност да се супротстави нападу сила Осовине.

Ипак, упркос свему, хиљаде официра, подофицира и војника испуниле су своју заклетву. На бројним положајима пружили су отпор, свесни да су изгледи за победу минимални. Многи су погинули бранећи своје јединице, а многи су, након престанка организованог отпора, доспели у немачко заробљеништво.

Међу њима налазило се и неколико стотина официра јеврејске вероисповести. Они нису били позвани да бране земљу као Јевреји, већ као официри Краљевске југословенске војске. Са својим саборцима делили су исту униформу, исту заклетву и исту судбину.

После једанаест дана борби, 17. априла 1941. године, потписана је безусловна капитулација Краљевине Југославије.

За већину људи то је означило крај кратког рата.

За југословенске краљевске официре то је био почетак једног сасвим другачијег рата, рата

strategy of the Axis powers relied on speed, surprise and complete air dominance.

The Royal Yugoslav Army attempted to organize resistance, but it was confronted with enormous difficulties. Incomplete mobilization, outdated equipment, problems within the chain of command and deep political divisions weakened its ability to defend the country.

Nevertheless, thousands of officers, non-commissioned officers and soldiers remained faithful to the oath they had sworn. At numerous positions they resisted the invasion, fully aware that their chances of victory were extremely small. Many lost their lives defending their units. Others were captured after organized resistance had collapsed.

Among them were several hundred Jewish officers.

They did not defend their homeland as Jews.

They defended it as officers of the Royal Yugoslav Army.

They wore the same uniform as their comrades.

They took the same oath.

And they shared the same fate.

After only eleven days of fighting, the Kingdom of Yugoslavia signed an unconditional surrender on 17 April 1941.

For most people, this marked the end of a brief military campaign.

For the Royal Yugoslav officers, however, it marked the beginning of

בפיקוד ופילוגים פוליטיים החלישו את יכולתו להגן על המדינה.

למרות הכול, אלפי קצינים, נגדים וחיילים נותרו נאמנים לשבועתם. בעמדות רבות הם לחמו באומץ, אף שידעו כי סיכוייהם לנצח קלושים ביותר. רבים נפלו בקרב. אחרים נשבו לאחר קריסת ההתנגדות המאורגנת.

ביניהם היו גם מאות קצינים יהודים.

הם לא הגנו על מולדתם כיהודים.

הם הגנו עליה כקצינים בצבא המלכותי של יוגוסלביה.

הם לבשו את אותם מדים.

נשבעו את אותה שבועה.

וחלקו את אותו גורל.

לאחר אחד־עשר ימי לחימה בלבד, נחתמה ב־17 באפריל 1941 כניעתה הבלתי־מותנית של ממלכת יוגוסלביה. עבור רוב בני האדם היה זה סופו של מסע צבאי קצר.